

РАЗВИТИЕ НА СОЦИАЛНАТА ИКОНОМИКА В БЪЛГАРИЯ

Социалната икономика е част от реалната икономика, както и от гражданското общество, като финансовите резултати на предприятията се реинвестират за постигане на социална цел и дейности, а само разумна част от тях се използва за режимни разходи. По своята функционалност, социалната икономика е ефективна и в областта на социалното включване. Социалната икономика дава възможност за равно участие на широки слоеве от населението, като по този начин се различава от корпоративната икономика, независимо че субектите на социалната икономика работят по Търговския закон.

Социалната икономика като дейност е исторически свързана с народните сдружения и кооперации, които формират нейната основа. Ценностната система и принципите на поведение на народните сдружения, отразени в историческото кооперативно движение, са същите, възприети от съвременното понятие за социална икономика, която е организирана около три големи групи организации: кооперации, взаимоспомагателни дружества и сдружения, като отскоро към тях се добавят и фондации. В действителност в своя исторически зародиш тези големи групи са взаимно свързани изражения на един и същ импулс: отговорът на най-уязвимите и беззащитни социални групи, чрез самостоятелно организирани форми на помощ, на новите условия на живот, създадени от развитието на индустриалния капитализъм през 18-и и 19-и век. Кооперациите, взаимоспомагателните дружества и дружествата за защита на интересите на определени социални групи отразяват трите направления, следвани от този стремеж към сдружаване.

Социалната икономика в ЕС

През 2009 г. в 27-те държави — членки на ЕС активна стопанска дейност развиват над 207 000 кооперации. Те са стабилно установени във всяка област на икономическата дейност и са особено изяви в селското стопанство, финансовото посредничество, продажбите на дребно и жилищното строителство, както и под формата на работнически кооперации в сектора на промишлеността, строителството и услугите. Тези кооперации

осигуряват пряка заетост на 4,7 милиона души, а членовете им наброяват 108 милиона.

Взаимоспомагателните организации в областта на здравеопазването и социалното подпомагане осигуряват помощ и подпомагане на над 120 милиона души. Взаимоспомагателните организации в областта на застраховането има пазарен дял от 24 %. През 2010 г. сдруженията осигуряват заетост на 8,6 милиона души в 27-те държави — членки на ЕС, като генерират над 4% от БВП, а техни членове са 50% от гражданите на ЕС.

През 2006 г. Европейският парламент призова Комисията „да зачита социалната икономика и да представи съобщение относно този крайъгълен камък на европейския социален модел“. През 2009 г. Европейският парламент прие основен доклад относно социалната икономика и я призна като социален партньор и основен участник в процеса на постигане на целите на Стратегията от Лисабон. Европейската комисия предприе две важни инициативи относно социалните предприятия, които представляват неразделна част от социалната икономика: Инициативата за социалното предприемачество (ИСП) и Предложението за Регламент за европейските фондове за социално предприемачество. През 2013 г. беше приет Регламент (ЕС) 346/2013 относно европейски фондове за социално предприемачество, който дава рамка за насърчаване на инвестициите в социалната икономика.

Социалната икономика в България

По данни на Министерство на труда и социалната политика в България към момента функционират близо 5 000 предприятия и организации, които се самоопределят като „социални предприятия“:

Нефинансови предприятия, самоопределили се като социални според броя на заетите лица

Групи предприятия	Предприятия
до 9	2 003
10 - 49	527
50 - 249	173
250+	14
Общо за страната	2 717

Предприятия с нестопанска цел, самоопределили се като социални според броя на заетите лица

Група предприятия	Предприятия
до 9	1 991
10 - 49	152
50+	12
Общо за страната	2 155

По отношение на различните категории стопански субекти и неправителствени организации, които функционират в социалната икономика, следва да се открият следните:

Специализираните предприятия и кооперации за хора с увреждания са основните и предпочитани работодатели за хората с увреждания, като в специализирана работна среда те се чувстват физически и морално защитени. Днес, броят на специализираните предприятия и кооперации на хора с увреждания е 124 по данни на Агенцията за хората с увреждания, но заетите в тях не надхвърлят 5 хиляди, в т.ч. хора с увреждания не повече от 2 500, произвежданата продукция е многократно намаляла – работи се основно шивашки изделия на ишлеме, картонаж и пластмасови изделия.

Шивашкото производство заема най-голям дял от цялостната дейност на специализираните предприятия и кооперации около 70% - производството на дамска, мъжка и детска конфекция; специализирани облекла система GORETEX – специални работни и униформени облекла, специализирани предпазни облекла, спортни и скиорски екипи, ловни облекла, спално и постелъчно бельо и др.

В структурата на специализираните предприятия и кооперации около 20% са малките предприятия, 25% средните и около 45% са микропредприятията. В същото време част от предприятията са свързани чрез един собственик. Такива са случаите на предприятията от системата на Съюзите на глухите в България и на Съюза на слепите в България, както и с общинските предприятия, което прави тези предприятия големи според Закона за малките и средните предприятия – 10 % от общия брой на специализираните предприятия и кооперации.

Кооперативното движение в България започва непосредствено след Освобождението на страната през 1978 г. със създаването на първите земеделски, а по-късно и занаятчийски

кооперативи. Към настоящия момент в системата на ЦКС функционират 795 кооперации с 149 761 член-кооператори. Кооперациите са организирани в 33 регионални и един браншови кооперативни съюзи.

По отношение на **юридическите лица, като сдружения, фондации, асоциации, регистрирани по реда на Закона за юридическите лица с нестопанска цел**, може да се приеме, че доколкото те са част от социалната икономика се определя от целите, за които е учредена съответната организации и предмета и на дейност. Към настоящия момент показател за това е самоопределянето им като социално предприятие. Като такива, видно от данните по-горе са се определили 2 155 предприятия/организации с нестопанска цел.

Като социални предприятия би следвало да се приемат и всички **доставчици на социални услуги** за деца и/или възрастни, регистрирани в Агенцията за социално подпомагане. По актуални данни към 23 юни 2015 г. техният брой е 1 433 на територията на цялата страна, като отделните доставчици предоставят между една и седем различни услуги.

Ако се приеме по-широко тълкуване относно ролята и мястото на НПО в социалната икономика, то би могло да се счита, че всички организации, регистрирани в обществена полза и вписани в регистъра на Министерство на правосъдието, като такива, също са част от нея. Към 23 юни 2015 г. в регистъра са вписани общо 12 578 юридически лица с нестопанска цел в обществена полза.

През месец април 2012 г. Министерският съвет одобри **Национална концепция за социална икономика**. Националната концепция за социална икономика е израз на политическата ангажираност на държавните институции на Република България за създаването на благоприятна среда за развитие на модели и практики за социална икономика. Чрез Концепцията се очаква:

- Да се повиши осведомеността, свързаните аспекти на социална култура и човешки ценности;
- Да се отговори на визията на правителството и приоритетната цел за насърчаване на социалната икономика;
- Да се даде концентриран израз на волята на широк кръг заинтересовани страни;
- Да се осигури платформа за развитието на свързаните с нея политики;

- Да се развият стимули за създаване на нови подходи за социално включване;
- Да се допринесе за постигането на целите на "Европа 2020".

Съществен потенциал за развитие в България имат и други форми на социалната икономика, като взаимоспомагателните каси, застрахователни и осигурителни с широко участие на гражданите на принципа на взаимност. Към момента тези форми са слабо познати, като практически отсъства нормативна уредба, която да регламентира учредяването и дейността им в съответствие със съвременните социално-икономически реалности.

Социалните предприятия имат ключово място в европейския модел на социална пазарна икономика. Те предоставят възможност за реализиране на потенциала на най-уязвимите групи от работната сила и допринасят за реализиране на каузи от голям обществен интерес, който далеч надхвърля броя на хората, които са пряко ангажирани в социалната икономика. В България, въпреки традициите в кооперативното движение и мрежата от специализирани предприятия за хора с увреждания, налагането през годините на прехода на икономически модели, основани на крайния пазарен либерализъм, поставят под риск самото съществуване на социални предприятия в страната.

Необходими са законодателни решения, които да осигуряват данъчни, осигурителни и други преференции за дейността на социалните предприятия, които да дават възможност последните да бъдат конкурентоспособни в пазарната среда, в която функционират. Следва да бъдат разработени и предложения за законово регламентиране на дейността на взаимоспомагателните каси в унисон със съвременните условия. В допълнение в общините следва да насърчават създаването на социални предприятия, включително и общински, които да дадат допълнителен тласък за развитието на местната икономика и създаването на работни места за лицата от уязвимите групи.

Вж. също:

[Резолюция на ЕП от 19.02.2009г. относно социалната икономика](#)

[Национална концепция за социална икономика](#)

[Социалната икономика в Европейския съюз - Обобщение на доклада, изготвен за CIRIEC](#)